

Українська партійна преса кін. XIX – поч. XX ст. та сучасна – аспект становлення національної самоідентифікації українців

О. Г. Макарчук

Національний університет «Львівська політехніка», Інститут права та психології,
кафедра журналістики та засобів масової комунікації
Corresponding author. E-mail: olena.makarchuk@gmail.com

Paper received 28.02.17; Accepted for publication 05.02.17.

Анотація: Здійснена спроба порівняльного аналізу партійної преси України кінця XIX – поч. XX ст. та сучасної (поч. XXI ст.) в контексті формування та подальшого становлення національної самоідентифікації української політичної нації

Ключові слова: політичні партії, партійна преса, національна ідея

Вступ. Партійна преса входить у систему заходів агітації та пропаганди, що здійснюються політичними партіями з метою забезпечення зворотного зв'язку у питаннях формування й розвитку партійної програми і стратегії.

Завоювати увагу і довіру виборців неможливо без створення привабливого образу партії, її лідера та програми. З іншого боку, потрібно максимально врахувати суспільні настрої, гострі больові точки громадської уваги. Лише за умови поєднання цих, часто суперечливих, дискурсів можливо розраховувати на успіх у виборчих перегонях та реалізації програмних установок політичної сили.

Короткий огляд публікацій по темі: Питаннями розвитку української партійної преси та відображення в ній політичних, економічних, соціальних, освітніх та інших суспільних процесів у вітчизняній науковій думці займалися такі відомі науковці, як А. П. Животко, І. В. Крупський, С. А. Кость, О. І. Дей, І. Л. Моторнюк, М. Ф. Нечитайло та ін. [1].

Мета: Відстежити роль партійної преси як провідника ідеології та комунікативний канал, що дозволяє певним політичним силам формулювати та пропонувати масам прийнятну для цих політичних сил національну стратегію на певних історичних етапах розвитку держави та нації.

Матеріали та методи: Джерельною базою наукової розвідки стала українська партійна преса двох історичних періодів: 1. кінця XIX – поч. XX ст. та 2. початку XXI ст. Використано емпіричний, порівняльний та ідеографічний методи дослідження.

Результати та їх обговорення. Перші партійні видання в Україні з'явилися у кінці XIX ст., практично одночасно з появою першої легальної західноукраїнської політичної партії європейського типу – Русько-Української радикальної партії. 1 січня 1890 р. розпочав свою майже 6-річну історію журнал «Народ». Заснована (офіційно) 4 жовтня того ж року радикальна політична сила РУРП у 20 номері «Народу» опублікувала свою програму і публічно оголосила «Народ» своїм партійним органом. З самого початку створення «Народ» набирав рис теоретичного органу, що призначався для інтелігенції та прогресивної молоді, органу, що мав «класти на серце нашій інтелігенції долю наших робітних людей (...) і вести їх в певнім безспорнім напрямку» [2]. На дещо іншу за соціальною ознакою аудиторію було спрямоване інше радикальне видання – газета «Хлібороб» (1891 – 1895 рр.). Це видання було орієнтоване передусім на селян

та найманих робітників, тому його мова була зумисне простою, розрахованою для не підготовленого, малоінтелігентного читача.

Інші радикальні видання – «Радикал» (1895 – 1896 рр.), «Громадський Голос» (1895 – 1939 рр.). «Новий Громадський Голос» (1904 – 1905 рр.), подібно до попередників здійснювали формулювання та розвиток української національної ідеї.

В перший період своєї діяльності (австрійський) РУРП та її друковані органи найближчими програмними завданнями ставили боротьбу за національно-територіальну автономію в складі Австро-Угорщини.

Подібними до програми РУРП стали завдання утвореної у 1899 р. Української соціал-демократичної партії (УСДП). Її партійні органи «Воля» (1900 – 1907 рр.), часопис для сільського робочого люду «Земля і Воля» (1906 – 1910 рр.), «Робітник» (1910 р.) та інші чітко окреслили першочергові завдання для українського «працюючого класу»: «Фабрики і земля, всі средства господарки мають стати власністю загалу працюючих людей» [3].

У партійних виданнях «Свобода» (1897 – 1914 рр.), «Вольне слово» (1904 – 1905 рр.) та ін., створена у 1899 р. Українська національно-демократична партія (УНДП) ставила за мету національно-територіальну автономію українських земель у складі Австро-Угорської імперії, з власним сеймом і адміністрацією. Програма УНДП містила вимоги демократизації політичного життя в Австро-Угорщині шляхом використання легальних парламентських засобів; політичного та економічного рівноправ'я українського і польського населення в Галичині; запровадження прогресивного податку на прибутки громадян, незалежно від їх національної чи станової належності, захист інтересів селян (вкуп великих земельних володінь і наділення безпосередньо зайнятих у сільському осіб господарстві землею).

Згодом всі три західноукраїнські політичні партії (РУРП, УНДП, УСДП) формулюють у своїх програмах (опублікованих на сторінках партійних органів) кінцеву мету здобуття культурної, економічної і зрештою й політичної самостійності українського народу.

Так, РУРП здійснення своїх ідеалів убачала «лише при повній самостійності політичній (виділення наше. – О.М.) русько-українського народу». Метою УНДП, вказувалось у відозві її керівного органу – Народного комітету від 5 січня 1900 р. – є «незалежна Русь –Україна, в якій би всі частини нашої нації

з'єдналися в одну новочасну культурну державу». УСДП в програмній статті партійного органу «Воля» заявила: «Наша ціль: є вільна держава українського люду – Українська республіка» [4, с. 172].

Сучасна українська партійна преса не стала основним джерелом поширення партійних ідей. Цьому є об'єктивне пояснення, позаяк набагато більшого поширення набули мультимедійні канали передачі інформації.

Разом з тим можна говорити про «сплески» передвиборчої активності друкованих партійних видань, що мають, як правило, чітко задану тематику та прив'язану до виборів періодизацію виходу. Це свідчить про агітаційний, т. зв «листітковий», характер сучасних друкованих партійних видань, орієнтовану передусім на передвиборчий період.

Звісно, на поч. XXI ст. стратегічні завдання і тактичні цілі, що стоять перед політичними партіями та їхніми пресовими органами, відрізняються від умов кін. XIX – поч. XX ст. Україна виборола незалежність у визнаних міжнародною спільнотою кордонах, то ж на порядок денний встали подальші питання.

Радикальні цінності новітнього часу уособлює заснована 18 серпня 2010 р. Українська Радикально-Демократична (з серпня 2011 р. – Радикальна) партія О. Ляшка. Метою діяльності вона визначила сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, участь у виробленні й реалізації державної політики, сприяння побудові в Україні демократичної правової держави з ефективною, соціально-орієнтованою ринковою економікою, утвердження принципів відкритого громадянського суспільства на засадах свободи і парламентської демократії.

Радикальна Партія О. Ляшка несподівано стала одним з фаворитів виборчої кампанії на парламентських виборах 2014 р., отримавши 7,44% (1 173 131 голосів) громадян України. Друкованими органами партії первісно були інформаційний бюлетень «Радикальна Правда» та газета «Боротьба». З літа 2015 р. «як послідовники ідей УРП (РУРП. – О. М.) Радикальна Партія О. Ляшка відновлює друк газети «Радикал» [5, с.4].

В першому номері новітнього «Радикалу» проводиться аналіз попередніх виборчих кампаній, викладена програма дій на місцеві вибори. Звісно, прямі аналогії з «Радикалом» XIX ст. відшукати неможливо (різні соціально-політичні, економічні умови), але загальна лінія, треба визнати, тогочасних та нинішніх радикалів багато в чому збігається.

РПЛ, подібно до своїх історичних попередників, відкидає співробітництво з угодовськими чи відверто антидемократичними силами, розраховуючи на виключну привабливість власних, не запозичених у політичних конкурентів ідей у виборця. Подібними є й політичні лозунги РУРП та РПЛ, партійна риторика.

Зокрема, якщо наприкінці XIX ст. ставилося завдання «розбудити в народі інтерес і змагане позначитися з цілим законодавчим апаратом, зі способом його функціонування» [6, с. 4], то сьогодні йдеться про започатковані РПЛ тренінги для кандидатів у депутати до місцевих рад з метою планування виборчої кампанії, обговорення закону про вибори і виборчу стратегію [5, с. 3].

Втім, існують й постійно актуальні питання – зокрема, про землю, яке активно обговорювалося як тоді, так і сьогодні. Зокрема, на сторінках першого номеру «Радикалу» 1895 р. одним з головних завдань оголошувалося проведення «реформи, котра з коренем би змінила економічне положення мужика. Тою реформою буде націоналізація землі і рільної продукції» [6]. Газета Радикальної партії новочасна також заявляє, що «українська земля є безцінною» і « радикальна партія не допустить зняття мораторію на продаж сільськогосподарських земель» [5, с. 3].

На початку XXI ст. в Україні, поруч з іншими політичними силами, орієнтованими на нібито «загальнолюдські», притаманні усім часам і народам «цінності» (в діапазоні від буржуазного лібералізму до правового екстремізму), з'явилася й партія національно-ліберального проукраїнського спрямування – «Громадянська позиція».

Програма цієї партії спрямована на досягнення амбітної мети – становлення України як потужної європейської держави, регіонального лідера у політичній, економічній, соціальній і культурній сферах. В її друкованому органі «Громадянська позиція» активно дискутуються питання вітчизняної економіки та кадрового забезпечення державного апарату, зміни системи оподаткування тощо. «Державна машина повинна працювати як годинник», – заявив на сторінках партійного видання лідер партії Анатолій Гриценко [7]. З одного боку, партія, принаймні декларативно, відмовляється від «прогинання» під ту чи іншу зовнішньополітичну силу. З іншого, українська ідентичність не протиставляється іншим народам світу; вузьконаціональні та радикально-націоналістичні цінності відкидаються за умовчанням.

Правоцентристською силою позиціонує себе утворена у вересні 2014 р. партія «Укроп» (Українське об'єднання патріотів). Програма партії заявляє про амбітні національні цілі: «Сильна, незалежна, справедлива й успішна Українська держава, що діє від імені народу і в інтересах народу. Гідність кожної людини і рівність всіх громадян перед законом» [10].

Загальнополітичне видання «Укроп» не лише ознайомлює читачів з питаннями внутрішньопартійного життя (проведення з'їздів партії, прийняття оновленого статуту, обговорення пріоритетних напрямків діяльності партії та її стратегію на майбутнє тощо) [8, с. 1]. Разом з тим партія на сторінках видання керівництво «Укропу» наполягає на «європейському виборі України, за справжню демократію, коли люди можуть контролювати владу, за децентралізацію та стимулювання економічного зростання регіонів» [8, с. 2].

Назва та ідеологія партії «Об'єднання Самопоміч» (ОС), зареєстрованої у грудні 2012 р., запозичена від кредитних кооперативів, які з'явилися в Галичині на початку XX ст. У ті часи українці (як представники недержавної нації) об'єднувалися у спілки, аби спільно вести господарство, боротися з владними заборонами та антиукраїнською самодіяльністю можновладців австрійського та польського походження. Партійне гасло «Самопоміч» « В єдності – сила» на першій сторінці однойменного партійного видання.

Рубрики газети ОС «Новини з парламенту», «Звіти», «Регіональні осередки», «Звіти» висвітлюють

роботу однойменної фракції у парламенті, пропонують ініціативи, які «здатні вирішувати реальні проблеми простих людей, підготовку відповідних законів, гуртуванні незалежних фахівців» [9, с.1]. Лідер партії Андрій Садовий підкреслено заявив, що «Самопоміч» має своє чітке бачення розвитку завтрашнього дня. Неможливо збудувати успішну країну, не збудувавши успішну ідеологічну партію. Це робота на роки, на десятиліття» [9, с. 3].

Висновки. За усієї різноманітності партійної преси України від часів її виникнення наприкінці XIX ст. і

по сьогодні завжди виділяється сегмент політичних сил, орієнтованих на захист передусім державних інтересів українців (у розумінні політичної нації), але таких, що водночас відкидають ідею расової чи національної величч українців, їх багато у чому уявного домінування над іншими народами – поляками, росіянами, євреями тощо. На нашу думку, саме за цими політичними силами майбутнє. Їхня політична преса виступає активним засобом формування політичного світогляду українця завтрашньої доби – майбутнього рівноправного члена європейської сім'ї народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Животко А.П. Історія української преси — Київ: Наша культура і наука, 1999. — 368 с., Історія української до-жовтневої журналістики / [Дей О.І., Моторнюк І.Л., Нечиталюк М.Ф. та ін.]; під ред. Й.Т. Цюха. — Львів: Вища школа, 1983. — 511 с.; Кость С.А. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини XX ст.: структура, проблематика. Книга перша). — Л: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. — 264 с.
2. Народ . — 1891, Рік II. — Ч. 6, 15 марта. — с. 96
3. Воля. Орган української соціальної демократії (Львів). — 1900, Рік I. — 1 січня, ч.1. — С.1.
4. Історія України/ За ред. В. А. Смолія. - Київ: Альтернативи, 1997. - 416 с.
5. Радикал – 2015, Рік 1. – серпень
6. Радикал. – 1895, Рік 1. – 5 жовтня. , с. 4
7. Громадянська позиція – 2016, Рік 1. – жовтень. С.1
8. Укроп. Загальнополітичне видання. - №4,2016, жовтень, с.1]
9. Об'єднання Самопоміч. – 09 грудня 2016 року, № 17
10. <http://ukrop.com.ua/uk/about/program>.

REFERENCES

1. Zhyvotko AP History Ukrainian press - Kyiv: Our Culture and Science, 1999. - 368 p., Prerevolutionary history of Ukrainian journalism / [OI Day, Motornyuk IL, Nechytalyuk MF etc.]; ed. Y.T. Tsoha. - Lviv: High School, 1983. - 511 p. Bone SA History of Ukrainian journalism (Western press first half of XX century .: structure perspective. The book first). – Lviv: Publishing center of Ivan Franko Lviv National University, 2008. - 264 p.
- 2 People. - 1891, Year II. - Ch 6, 15 March. - P. 96
3. Will. Body Ukrainian social democracy (Lviv). – 1900, Year I - January 1, Part 1. - P.1.
4. History of Ukraine / Ed. V.A. Smoliya. - Kyiv: Alternatives, 1997. - 416 p.
5. Radical - 2015, Year 1 – August
6. Radical. - 1895, Year 1 - 5 October. , P. 4
7. Hromadyanska position - 2016, Year 1 - October.- P.1
8. Ukrop. General edition. №4,2016, October, p.1
9. Self Association. - December 9, 2016, № 17
10. <http://ukrop.com.ua/uk/about/program>.

Ukrainian party press of late XIX – early XXcenturies and modern press one an aspect of formation of Ukrainian national identity

О. Н. Makarchuk

Abstract. Throughout the formation of the Ukrainian political nation the party media and other media resources have been an important aspect of the formation and further development of the national idea. The current political situation shows that the role of media, party media, in particular, has a significant impact on the development of national self-identification processes and the creation of Ukrainian political community.

Keywords: *political parties, the party press, the national idea.*

Украинская партийная пресса кон. XIX – нач. XX ст. и современная – аспект становления национальной самоидентификации украинцев

Е. Г. Макаρχук

Аннотация. На протяжении всего времени формирования украинской политической нации весьма важной составляющей общего процесса являлась работа партийных средств массовой информации - в аспекте формулирования и дальнейшего развития национальной идеи. Современная политическая ситуация показывает, что роль средств массовой информации, прежде всего партийных, оказывает важнейшее воздействие на процесс самоидентификации украинцев, их осознания себя как политической и гражданской общности.

Ключевые слова: *политические партии, партийная пресса, национальная идея.*